

WEZENLIJKE KENMERKEN VAN DE STEINERPEDAGOGIE¹

Op de vergaderingen van 14 november 2014 (Harduf), 17 mei 2015 (Wenen) en 7 mei 2016 (Arles) heeft het Internationale Forum voor steineronderwijs (IF) de herwerkte versie van de “Wezenlijke kenmerken van de steinerpedagogie” herbevestigd als bindend richtsnoer voor de schoolbeweging wereldwijd.

De kenmerken zijn bedoeld om de verscheidenheid, de individualiteit en de ontwikkelingsgerichtheid van steinerscholen op de voorgrond te zetten en te versterken. Zij werden algemeen geformuleerd en kunnen aangevuld worden met cultuurspecifieke elementen voor gebruik in het eigen land. Ze zijn ook een aanvulling bij de karakteristieken die in 2009 door het Internationale Forum (de Kring van Den Haag) werden goedgekeurd. Specifiek voor het jonge kind gelden de uitgangspunten die door IASWECE werden opgesteld.²

Voorwoord

Elke erkende Waldorfschool of steinerschool³ wordt opgenomen op de wereldlijst van steinerscholen, waarvoor het Internationale Forum voor steineronderwijs verantwoordelijk is. Om een erkenning als steinerschool mogelijk te maken, was het noodzakelijk om de wezenlijke kenmerken van de steinerpedagogie breed te omschrijven. De geformuleerde kenmerken omvatten de karakteristieken die het Internationale Forum onder steinerpedagogie verstaat. Omdat deze steeds in ontwikkeling zijn, zullen ze in de toekomst aangevuld of vervangen moeten worden. De grondbeginselen van de pedagogie blijven echter dezelfde.

Dit document kan gebruikt worden voor eigen of institutionele oriëntatie (bv. zelfevaluatie) en biedt een essentiële basis in het proces tot erkenning als steinerschool.

¹ De Nederlandse vertaling werd opgesteld door de Vlaamse Federatie van Steinerscholen.

² Deze afzonderlijke tekst staat onderaan dit document, vanaf blz.

³ In Nederland wordt de naam ‘Vrije School’ gebruikt. In Vlaanderen zou dit verwarring scheppen: alle Vlaamse scholen die niet door een overheid zijn opgericht, behoren tot het vrij onderwijs. Daarom spreken we in Vlaanderen van steinerscholen.

Eigenschappen van een Rudolf Steinerschool

De context

De steinerschoolbeweging vormt een internationaal netwerk van autonome steinerscholen die zich op lokaal, regionaal, nationaal en internationaal niveau met elkaar verbinden, zowel professioneel, collegiaal als politiek. Een gemeenschappelijk bewustzijn en onderlinge uitwisseling (interregionaal en internationaal) versterken de eigen werking. De onderlinge verbondenheid komt tot uitdrukking in het partnerschap tussen scholen in verschillende landen, alsook in de ondersteuning van scholen in opbouw of in noodsituaties. De deelname van leraren, ouders en schoolvertegenwoordigers aan regionale, nationale en internationale opleidingen en bijeenkomsten hoort hier ook bij.

De aandacht voor elkaar, met dezelfde wezenlijke kenmerken als uitgangspunt, schept ook een innerlijke verbondenheid. Isolement of gebrek aan bereidheid om samen te werken staat deze verbondenheid in de weg. Steinerscholen zien zichzelf als onderdeel van de sociale relaties van hun omgeving en van het openbare leven waar ze deel van uitmaken, en geven dit ook te kennen.

De identiteit van de school

Elke school is uniek. Haar identiteit baseert zich op de wijze waarop ze in de wereld staat, met haar eigenheden, troeven en ontwikkelingspotentieel. Deze worden gevormd door de ontstaansgeschiedenis van de school, door de plaats en de omgeving, en door de stichtende ouders en leraren die kleur geven aan hun onderwijsproject. Daarnaast vormt zich de identiteit van de school door de wijze waarop in de klaspraktijk de opvoedkunst gerealiseerd wordt die door Rudolf Steiner geïnitieerd werd, de steinerpedagogie. De mate waarin dit lukt, hangt af van de situatie van de school en van de inbreng van de leerkrachten. Niet alleen hoe zij met de kinderen omgaan is belangrijk, maar ook hoe zij de fundamentele didactische aanwijzingen binnen deze opvoedkunst toepassen, afgestemd op de ontwikkelingsfase van de leerling en overeenkomstig het antroposofische mensbeeld. De bewuste, verantwoorde en creatieve omgang met de hierboven genoemde gebieden bepaalt het gezicht en de individualiteit van de school. Deze schoolidentiteit wordt verder ook beïnvloed door de innerlijke verbinding met de pedagogie, zowel door de individuele leerkracht als door het lerarencollege als team. De mate waarin de meerderheid van de leerkrachten een open innerlijke houding heeft ontwikkeld en met behulp van de antroposofie naar kennis en zelfopvoeding streeft draagt hieraan bij. De werkvreugde, de samenwerking met de ouders en het streven naar kennis van de menskunde vormen de stemming en de schoolcultuur. Op deze wijze drukt zich in het zielenleven uit wat algemeen als de geest van de school kan worden waargenomen.

Het curriculum

Het curriculum of leerplan is geen willekeurig kader, maar een fundamenteel element van de steinerpedagogie. Het benadrukt wezenlijke en inhoudelijke leidraden die steeds rekening houden met de leeftijd. Ze versterken de ontwikkeling van kinderen en jongeren

door de inherente spiegeling en vakoverschrijdende opbouw van de inhoud, gespreid over meerdere jaren, waardoor samenhangende spanningsbogen ontstaan.

Het pedagogisch aanbod is continu in ontwikkeling omdat het rekening houdt met de geografisch-culturele ligging en met de eigentijdse politieke en maatschappelijke evoluties. Elke school situeert zich immers ook binnen een culturele, geografische en politieke context, die invloed uitoefent op het leerplan. Men zou dit kunnen vergelijken met de wijze waarop Steiners aanwijzingen voor schoolarchitectuur en vormgeving van de klassen een sfeer creëren die bij elke leeftijd past. Als gevolg van haar eigen geschiedenis heeft iedere regio en ieder land een eigen toegang tot de wereldgeschiedenis. Dit heeft zijn weerslag op het curriculum. Elke school staat ook in relatie tot de voorwaarden die de overheid stelt op het vlak van onderwijs. De mate waarin Steiners aanwijzingen voor het curriculum daadwerkelijk in het leerplan opgenomen worden hangt af van de onderwijspolitiek in elk land. Ook de integratie van de richtlijnen die Rudolf Steiner gaf voor het lesgeven – die zich bijvoorbeeld vooral op westerse culturele waarden baseren – kunnen vervuld of vervangen worden door andere waardevolle culturele inhoud, zolang de pedagogische visie behouden blijft. Vreemdetalenonderwijs kan in meertalige landen aangepast georganiseerd worden. Belangrijk zijn daarbij de methodologische en didactische aanwijzingen van Rudolf Steiner, alsook de aandacht voor de kwalitatieve bijzonderheden en kenmerken van de verschillende talen.

Waar verschillende religies naast elkaar bestaan weerspiegelt de school deze in duidelijke schoolafspraken, zeker met betrekking tot de jaarfeesten. In overleg met de ouders kan religieus onderwijs volgens hun confessionele achtergrond of als multi- of interconfessioneel onderricht worden georganiseerd.

In vele landen gelden er voorwaarden van de overheid die een grote impact hebben op het leerplan en die in strijd zijn met de uitgangspunten van de steinerpedagogie, bijvoorbeeld wat de leeftijdsgerichte ontwikkeling van het kind betreft. Ook vroegtijdig naar school gaan en diverse vormen van voortijdig academisch leren horen hierbij. Elke school zoekt oplossingen en compromissen om de geest van de steinerpedagogie te bewaren en toch in regel te zijn met de wettelijke eisen. In conflictsituaties is het belangrijk om een vruchtbare middenweg te vinden tussen het mogelijke en het ideale, om op die manier creatief-scheppend te kunnen voortwerken en de ontwikkeling van het kind te bevorderen aan de hand van het leerplan.

De relatie tussen leerkrachten en leerlingen, en tot de wereld

De ontwikkeling van het kind en het schoolse leren steunen op de vertrouwensrelatie van het kind met de leraar en met de leeromgeving en op zijn gewaarwording van de wereld. In een steinerschool dragen de leerkrachten een bijzondere verantwoordelijkheid in de ontwikkeling van deze levendige relatie.

Tijdens de adolescentie verandert deze relatie. Toch moet binnen het perspectief van de verschillende vakken de ontmoeting en de confrontatie met de wereld op de voorgrond staan. Zo worden bij de leerlingen de individuele oordeelsvorming, de empathie en het zelfstandig handelen aangemoedigd. Het is dus belangrijk dat de bovenbouwleerkrachten behalve bekwaam in het vak ook vaardig zijn om jongeren zó te ontmoeten dat zij hun

persoonlijke missie leren ontdekken en de moed ontwikkelen om hun leven daarnaar te richten.

Onderwijs is pas geslaagd als het bij jongeren verdere vragen oproept en zij geen verveling maar ware interesse ontwikkelen en tonen met betrekking tot de medemens en de wereld. Op een steinerschool worden oplossingen gezocht om de prestatiedruk bij examens in evenwicht te houden met een gezonde geestelijke en lichamelijke ontwikkeling.

Het kunstzinnige

Eén van de doelstellingen van de Steinerpedagogie is het onderwijs met het volle leven te verbinden en niet met abstracte kennis. De opdracht van de school is pas volbracht wanneer bij de leerlingen voor hun verdere leven de fundamentele van medemenselijkheid zijn aangelegd door de ontwikkeling van sterke vermogens in denken, voelen en willen. Hoe deze kwaliteiten zich tot elkaar verhouden, bepaalt of de mens zijn eigen weg kan gaan. Of en hoe deze vaardigheden geïntegreerd zijn in het Ik, is bepalend voor de zelfstandigheid van de mens. Kunstzinnig onderwijs is een van de belangrijkste instrumenten om hiertoe bij te dragen.

Aspecten van kunstzinnig onderwijs:

1. De leerkracht heeft verbinding met een kunstzinnige vorm en is zelf kunstzinnig actief.
2. Kunstzinnige activiteiten maken deel uit van het lesverloop (schilderen, tekenen, recitatie, muziek, etc.).
3. De lessen zijn kunstzinnig wat samenstelling, originaliteit, verbeelding en creativiteit betreft. De leerkracht zorgt bij de leerlingen voor een tijdsbeleving via een levendige afwisseling tussen spanning en ontspanning bij de verschillende opdrachten. Dit kunstzinnige element bij de opbouw van de lessen is de essentie van de steinerpedagogie.
4. De leerkracht tracht een aangepaste esthetische school- en klasomgeving te creëren, die het innerlijk welbevinden van de leerling positief ondersteunt.

In de kunstzinnige vormgeving van de lessen is het innerlijk proces van de leerling het doel. In plaats van kant-en-klare oplossingen streeft de leerkracht ernaar eigen methoden te ontwikkelen. Hierbij is het belangrijk te onderscheiden of kunstzinnigheid aangewend wordt als doel op zich, of vanuit pedagogische motieven.

De vormgeving van de school en de lessen

Bij de oprichting van de eerste steinerscholen heeft Rudolf Steiner voor kinderen en leerkrachten enkele identiteit-bepalende richtlijnen gegeven die gebaseerd zijn op de menskunde en die zich richten op de sociale opgave van de school.

Voor de kinderen:

1. Stabiele klassen met interne differentiatie volgens mogelijkheden. De samenstelling van de klassen gebeurt op basis van leeftijd en niet volgens gestandaardiseerde criteria van prestatie of bekwaamheid.
2. De mogelijkheid om te werken met subgroepen (per vak) of individueel.

3. De klasleraar in de onderbouw begeleidt de klas gedurende vele jaren (idealiter tot de leerling 14 jaar is).
4. Hoofdonderwijs tijdens de ochtend, daarna vaklessen.
5. Een voorschools niveau zonder academisch leerdoel.
6. De school vormt een samenhangend geheel, van de voorschoolse leeftijd tot de volwassenheid.
7. De individuele begeleiding van leerlingen binnen het klasgebeuren.
8. Co-educatie.

Voor de leerkracht:

1. Elke leerkracht is volledig medeverantwoordelijk voor de school als geheel.
2. Door regelmatige gezamenlijke pedagogische vergaderingen worden de innerlijke en uiterlijke cohesie en de bijscholing verzorgd.
3. De school wordt aangestuurd door leerkrachten en ouders (en niet door een externe instantie).
4. Ouders en leerkrachten hebben een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor de school.
5. De leerkrachten zoeken en vinden vormen voor kwaliteitsverbetering.
6. Elke leerkracht is verantwoordelijk voor het onderwijs dat hij biedt, gebaseerd op de antroposofische menskunde, aandacht voor de professionele normen, de relatie met de leerlingen, zijn sociale, professionele en vakinhoudelijke competenties, alsook het nastreven van de doelen binnen de steinerpedagogie.

Gezonde, ontwikkelingsgerichte initiatieven

De oprichting van een steinerschool gebeurt meestal via de gestage opbouw van de ene klas na de andere. Elk schoolinitiatief ontwikkelt zich en groeit. De organische ontwikkeling van een middenbouw leidt (vaak) tot de oprichting van een bovenbouw. Ontwikkeling en groei moeten in evenwicht zijn opdat de opvoedkundige taak kan slagen. De grootte van de school heeft invloed op de gezondheid van het schoolorganisme alsook ook op de wijze waarop pedagogische en sociale taken opgepakt kunnen worden.

Een gezond schoolorganisme heeft ook effect op de financiële situatie. Omdat steinerscholen in de meeste landen niet gesubsidieerd worden door de overheid, worden de kosten opgevangen door de vrije bijdrage van de ouders. In veel landen zijn scholen dus ook afhankelijk van schenkingen. Veel scholen tonen een grote inzet en vinden creatieve oplossingen om financieel gezond te blijven en de school verder te laten ontwikkelen.⁴

⁴ In Vlaanderen behoren de steinerscholen tot het vrij gesubsidieerd onderwijs. Naast de overheid ondersteunt de lokale oudervereniging de school vaak financieel, bijvoorbeeld met het oog op gebouwenzorg, inrichting van extra lessen of bij de oprichting van een nieuwe klas in de vóór de toekenning van overheidssubsidies.

De samenwerkende schoolgemeenschap

De sociale schoolgemeenschap, die ontstaat uit de menselijke interactie van ouders, leerkrachten, leerlingen en medewerkers, vormt hét fundament van de steinerscholen. Bij hun samenwerking respecteren deze partners menselijkheid en waardigheid. Alle betrokkenen kunnen onderling belangrijke, niet-hiërarchische vormen van samenwerking ontwikkelen. Bij alle processen van schoolleiding en besluitvorming streeft men transparantie en verantwoording na (in plaats van persoonlijke en institutionele macht). Dit is de basis voor het engagement van het individu in de gemeenschap en voor de perceptie van de school in haar omgeving.

Diverse activiteiten en vergaderingen maken ontmoetingen mogelijk tussen leerkrachten en ouders (ouderavonden, spreekuren, overlegmomenten, kindbesprekingen). Deze worden door de leerkracht met de grootste aandacht voor het algemeen menselijke verzorgd. Als deze inspanningen waarneembaar worden dan wint de school aanzien als een instelling die zich bewust is van haar maatschappelijke verantwoordelijkheden.

Schoolleiding

In steinerscholen dragen leerkrachten en ouders een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Zij organiseren en structureren de school conform hun gemeenschappelijke intenties. In scholen die al enkele decennia bestaan, is het soms aangewezen om de structuren, de besluitvorming en de leidinggevende principes grondig te herzien. Leiding geven aan een school betekent immers dat men de opgave en de doelstelling van de steinerschool steeds duidelijk in het bewustzijn moet houden. Dit is alleen mogelijk door het gezamenlijk bestuderen van de antroposofische basisbeginselen van de pedagogie. Het bestuur gaat daarom uit van de verenigende geest van de steinerschool, die pas ontstaat wanneer het lerarenteam en de ouders zich deze beginselen eigen maken.

Steinerscholen hebben zelfbestuur: zij worden niet vanuit de overheid bestuurd.

Leerkrachten en ouders leiden de school en richten passende bestuursorganen in. Met deze principes kunnen de schoolorganisatie, de financiën, administratie enzovoort op verscheidene manieren worden gestructureerd. Momenteel ontwerpt men vooral verschillende vormen om taken en verantwoordelijkheid te delegeren. Deze worden in consensus en in overeenstemming met de schoolmissie gemeenschappelijk met de betrokkenen bediscussieerd en afgesproken.

Deze vorm van schoolleiding is een bepalend kenmerk van de steinerschool.

Slotwoord

Samenvattend kan men stellen: een school is een steinerschool als de meerderheid van de leerkrachten in zichzelf de vonk van inspiratie beleeft en van hieruit scheppend werkt. Dit maakt het moeilijke gemakkelijk, het onmogelijke mogelijk en het duister licht.

Geratificeerd in de aangepaste versie door het internationale forum van steineronderwijs – de kring van Den Haag, op 7 mei 2016 in Arles (Frankrijk)
c/o Pädagogische Sektion am Goetheanum

Tot en met bladzijde 10 volgt een ontwerptekst waarover nog geen internationale overeenkomst is gesloten:

Steiner-geïnspireerde scholen

Voorwoord

Onder Steiner-geïnspireerde scholen worden verschillende onderwijsvormen verstaan:

- Het kan om een bestaande normale school gaan waar elementen van de steinerscholen worden toegepast.
- Het kan om nieuwe scholen gaan, die in het erkenningsproces zitten om de status van steinerschool te krijgen vanuit de nationale vereniging of vanuit het Internationaal Forum (de kring van Den Haag).
- Het kan om scholen gaan die zo veel als mogelijk de steinerpedagogie proberen te realiseren, maar die in een juridische, religieuze of culturele context zitten waarin dit maar beperkt mogelijk is.
- Het kan om staatsscholen gaan die binnen het staatsonderwijs steinerpedagogie toepassen, voor zover dit mogelijk is binnen het bestaande systeem.

Verdere vormen van onderwijs, waarbinnen steinerpedagogie nagestreefd wordt, kunnen zijn:

- Kleine, vrije scholen, bijvoorbeeld in verbinding met agrarische bedrijven.
- Thuisonderwijs, waarbij ouders hun kinderen opvoeden op basis van de steinerpedagogie.

Deze verschillen van de 'Home-Schools' die op een reguliere school voorbereiden. Deze onderwijsvorm is in sommige landen niet toegestaan.

In deze scholen kunnen bijvoorbeeld volgende elementen van de Steinerpedagogie waargenomen worden:

- De vertelstof wordt gegeven.
- Er wordt gemusiceerd.
- Er wordt periodeonderwijs gegeven en er worden periodeschriften gemaakt.
- Er wordt lesgegeven door een klasleerkracht.
- Het leerplan wordt gebruikt.
- Er wordt gezorgd voor een kunstzinnige omgeving.
- Er wordt gezorgd voor een gezond uurrooster.
- Er worden Eurythmie lessen gegeven.
- Er worden (extra) vreemde talen onderwezen.
- Schilderen en vormtekenen worden systematisch beoefend.
- De leerkrachten komen wekelijks samen voor een pedagogische vergadering.
- De ethische houding van de leerkracht, zoals hierboven beschreven, wordt nagestreefd.
- De leerkrachten volgen opleidingen in de steinerpedagogie.
- De leerkrachten verdiepen zich in de antroposofie als basis voor de steinerpedagogie.

Erkenning en het statuut als steinerschool

Het statuut van een Steiner-geïnspireerde-school hangt samen met de aanwezigheid - en de kwaliteit van de hierboven beschreven elementen. De steinerbeweging streeft ernaar om alle scholen die onderwijs verschaffen volgens de steinerpedagogie te observeren, te erkennen en te steunen. De beoordeling hangt af van het nakomen van de beschreven aspecten en de kwaliteit daarvan.

De steinerbeweging tracht de verschillende schoolinitiatieven in bewustzijn mee te nemen en hen te ondersteunen in hun inspanningen om steinerpedagogie in hun onderwijs toe te passen. Het kan hierbij ook gaan om nieuwe stromingen, die naast de erkende, typische steinerscholen een sociale opdracht vervullen in de gehele ontwikkeling van kinderen. Een vruchtbare samenwerking wordt nagestreefd.

WEZENLIJKE KENMERKEN VAN DE STEINERPEDAGOGIE TIJDENS DE EERSTE ZEVEN LEVENSJAREN⁵

De gezonde ontwikkeling van ieder kind - en de mensheid - is afhankelijk van specifieke ervaringen en gewaarwordingen die tijdens de eerste zeven levensjaren de gezondheid bevorderen. Een warme sfeer en een liefdevolle toewijding, die gevoelens van vreugde, verwondering en respect opwekken, ondersteunen deze gezonde ontwikkeling. Het belangrijkste aspect van de begeleiding van het kleine kind is de innerlijke houding van de leraar of opvoeder die voorbeeld is voor de kinderlijke nabootsing. Reflectie, zelfonderzoek en zelfopvoeding zijn daarom basisvoorwaarden voor de opvoeder van het kind in deze levensfase. Het studeren van de antroposofische menskunde, meditatieve oefeningen en artistieke of praktische activiteiten zijn essentiële onderdelen van deze scholingsweg.

In kleuterscholen, kinderdagverblijven, ouder-kind groepen en andere kindgerichte initiatieven worden de fundamentele gelegd voor het latere leren, de lichamelijke gezondheid en levenslange sociale, emotionele, intellectuele en spirituele ontwikkeling.

De pedagogie is gebaseerd op een degelijke kennis van de ontwikkeling van de individuele mens, en is erop gericht om de waardigheid van het jonge kind te beschermen en te respecteren. Deze kennis omvat inzicht in de ontwikkeling van het kind vanaf het voorgeboortelijke leven tot het zevende jaar als onderdeel van de verdere ontwikkeling, alsook de bijzondere betekenis van het leren lopen, spreken en denken tijdens de eerste drie levensjaren.

Alle activiteiten vertrekken vanuit leeftijdsgebonden ontwikkelingsbehoeften. Tijdens de eerste drie levensjaren ligt de focus op de meer wilsgerichte motorische activiteiten. Vanaf de middenfase van de kleutertijd komt het fantasievolle spel helemaal tot ontplooiing. Naderhand worden steeds meer activiteiten ingericht die aansluiten bij het spontaan ontwakken van het eerste zelfstandig denken, voelen en willen en die zo de basis leggen voor de leerprocessen later op de lagere school.

⁵ Deze tekst is binnen IASWECE opgesteld en erkend door het Internationaal Forum als basis voor de erkenning van steinerscholen wereldwijd.

Pedagogische richtlijnen:

De praktische uitwerking van de steinerpedagogie is afhankelijk van de geografische ligging, de cultuur, de grootte van de groep, de spreiding van de leeftijd en de individuele benadering van het pedagogische werk. Ondanks deze verschillen delen we de volgende gemeenschappelijke kenmerken:

- We vertrekken vanuit een liefdevolle interesse en een vanzelfsprekend respect voor ieder individueel kind.
- Vrij spel met natuurlijke en qua vormgeving eenvoudige niet gedetailleerde materialen is een wezenlijk onderdeel in de ontwikkeling van het jonge kind. Dit is hoe jonge kinderen 'werken'. Het laat hen toe om hun ervaringen te integreren en te begrijpen.
- Kleine kinderen leren door nabootsing, door een verscheidenheid aan zintuiglijke ervaringen en door beweging. Ze willen hun psychische en sociale omgeving actief ontdekken. Deze omgeving geeft hun grenzen, structuur en bescherming, maar ook uitdagingen en risico's. Echte, waarheidsgetrouwe ervaringen in plaats van virtuele indrukken helpen het kind een gezonde verhouding tot de werkelijke wereld te vinden.
- Kunstzinnige activiteiten zoals verhalen vertellen, muziek maken, tekenen, schilderen, werken met bijenwas en ritmische spelen ondersteunen een gezonde ontwikkeling van de fantasie en de creativiteit.
- Zinvolle huishoudelijke activiteiten zoals koken, bakken, in de tuin werken en handvaardigheid geven het kind de mogelijkheid om menselijke kwaliteiten te ontwikkelen. De nadruk ligt hier vooral op de innerlijke beleving, en niet zozeer op het resultaat.
- Een duidelijke en ritmische indeling van de dag, de week en het jaar bieden het kind houvast en geven het een gevoel van onderlinge samenhang en verbondenheid. De wijze waarop jaar- en seizoensgebonden feesten gevierd worden hangt af van de culturele en geografische context.

Het is gebleken dat de gezonde ontwikkeling van een kind het best gedijt in een gemeenschap waarin sociale contacten tussen de ouders, de pedagogen en de kinderen goed verzorgd worden. We willen deze samenwerkende gemeenschap bewust creëren als omgeving voor de opvang van kinderen. We zien dit als een bijdrage aan een wereldwijde culturele impuls.